

Den overvinnelige skammen

FEMINISTISK? At Skam portretterer kvinner som handlende subjekter er ikke nok til å kalle serien feministisk, skriver Eir Torvik. Foto NRK

I braksuksessen Skam sprekker trollene i sollys.

TEKST

Eir Torvik

PUBLISERT 1. juli 2016

FY FADER SÅ hardt å være tenåring. Ikke bare skal du takle livets mest intense følelsesmessige opplevelser, du risikerer også at kjæresten din sier ting som: «Du bare følger etter hva alle andre synes er spennende. Du har liksom ikke egne meninger. Fordi hva liker du liksom? Hvem er du?» Det er litt av noen utfordringer den litt usikre hovedpersonen Eva får i fanget i første sesong av NRK-produksjonen Skam. Skildringene fra livet i første klasse på Hartvig Nissen videregående skole i Oslo er nære, direkte, såre, og innimellom utrolig morsomme.

Looser-van og tilhørighet

Eva, Noora, Vilde, Sana og Chris. Jentene forenes i et russebusssprosjekt på høsten i første klasse. Eva har kun kjæresten og bestekameraten hans å være sammen med, etter å ha brutt venninnereglene på ungdomsskolen. De andre i gjengen har heller ikke noen stolt sosial historie å vise til. Slik frittalende Sana påpeker, må de ha en strategi dersom de skal «unngå å ende opp i en loser-van». Strategien blir å skaffe rulleplasser (det vil si midlertidig oppholdstillatelse på russebus) med de sleezy tredjeklassegutta. Hvordan? Hooke (altså kline og/eller rote) med dem. Når jentene reagerer på Sanas forslag om at

Eva i dette øyemed må slå opp med kjæresten sin, sier muslimske Sana: «Jenter i Norge bytter sex mot penger, popularitet og bekreftelse hver eneste dag. Det kan hende at du ikke er enig i verdiene bak det, det er ikke jeg heller, men du kan ikke sitte her og late som om det er helt nytt for deg. Det er din kultur. Så hvis du synes den er så gæren, så foreslår jeg at du går ut og prøver å endre på den.» De fire første episodene er et eneste langt fyrverkeri og gjør alene Skam til den beste norske tv-serien noensinne.

Det handler om tilhørighet. Slik raringene i skolerevyens scenegruppe påpeker, er det tid for å legge det sosiale grunnlaget for de neste tre årene. Russebuss er ikke russebuss, russebuss er trofaste venner, nye bekjenskaper, fester og fellesskap. Alle trenger et bra «crew» her i livet. Det kan være jeg ler ekstra mye fordi en del av skildringene er så gjenkjennelige fra egne år på vestkantskole med dramalinje, men seriens popularitet tatt i betraktning, ser det ut til at de fleste finner noe som treffer her. Bak skarp dialog, stilsikker kameraføring og et fantastisk soundtrack handler det jo om ytterst allmennmenneskelige tema som enhver god såpeopera vil ta opp: vennskap, kjærlighet, seksualitet, sjalusi, og ikke minst skam.

Drama, skamtroll og politikk

Eva utfordres på hvem hun er, og hva hun står for. Som i en klassisk tragedie henter fortida henne inn – de mørke hemmelighetene kan ikke holdes skjult. Til forskjell fra hos Ibsen og Sofokles fører avsløring og konfrontasjon i Skam til gode løsninger og sterkere fellesskap. Eva har fått seg hardføre venner som tåler det meste. De fleste av karakterene er dessuten fleksible og har muligheter for endring, noe som gjør dem desto mer interessante å følge. Under slike betingelser sprekker skamtroll ved eksponering for dagslys. Det rike galleriet av komplekse, sammensatte og troverdige personligheter er for øvrig kanskje seriens aller største styrke.

Andre sesong handler mest om Noora, som ser ut til å ha tatt Sanas oppfordring om å endre samfunnet på alvor – eller kanskje var hun prinsippfast feminist i utgangspunktet. Her er vi ved en av de mest interessante debattene som har gått i våres (ja, jeg mener det): Er Skam en feministisk serie, og underkaster Noora seg en manipulerende drittsekk når hun blir sammen med William? Sistnevnte er den «kjekkeste, kuleste i hele tredje klasse», ifølge Vilde, som ligger med ham etter å ha snakket med ham én gang, med den hensikt å bli kvitt jomfrudommen med en som helt sikkert vil få henne til å komme. Han er også en rik, sårbar og aggressiv fyr, som ifølge Øystein Stene i Rushprint minner litt for mye om en alfahann fra 1950-tallets kvinneromaner. Og så har han hatt en kjip barndom. Serien taper seg utover i sesong 2, der det blir et litt ensidig fokus på muligheten for den store kjærligheten, samtidig som karakterene, og særlig Noora, slutter å overraske.

Siri Erika Gullestad skriver i Morgenbladet at fortolkningen av sesong 2 som Nooras kapitulasjon for Williams hersketeknikker gjør jenter til ofre som ikke kan ta ansvar for egne følelser og handlinger. I likhet med Gullestad mener jeg at den grunnleggende konflikten i sesong 2 ikke er jentefellesskap mot manipulerende mannssjåvinist. Derimot trer Nooras vansker med å innrømme for seg selv hva hun ønsker og trenger,

balansen mellom fellesskap og autonomi, fornuft og følelser, inn i forgrunnen. Behovet for tilknytning og fellesskap gjelder begge kjønn, og Noora sliter med å la folk få innpass. «Du vet at du ikke må klare alt i verden alene?» spør kameraten Eskild når hun isolerer seg etter et seksuelt overgrep. Da er det ikke så gærent at William er litt pågående, at de rundt henne ikke gir slipp. På tross av sårbarheten er Noora sterk. Hun er ikke sen om å si hva hun mener, nekter å gå med Brun og blid-logo på russedressen på grunn av skjønnhetsidealet solariumkjeden promoterer, og setter William på plass flere ganger.

At Skam portretterer kvinner som handlende subjekter, kan ikke alene være grunnlag for å kalle serien feministisk. Jeg synes likevel at både mye av tematikken og spesielt vinklingen på mange av problemstillingene jentene stilles overfor, er preget av en spennende kombinasjon av politisk aktivisme og psykologisk forståelse. «Stakkars fyr», sier for eksempel tredjeklassejenta Mari da Noora forteller at Niko, broren til William, har tatt nakenbilde av henne mens hun sov. Noora reagerer på kommentaren med vantro. Synd på en jævla dust? «Det var riktig av deg å anmelde han liksom», sier Mari, og så kommer historien om Nikos vanskelige oppvekst og forferdelige mor. Det er passe nyansert og ganske fint.

Å klare seg selv, sammen

Fraværet av gode voksenpersoner er påfallende i Skam. Kanskje er det bare fordi målgruppa er jenter 16, ei tid der andre ting i livet oppleves som viktigere, men likevel – 16-åringer er barn. Mora til Eva er nesten alltid ute og reiser med jobben, og når hun er hjemme, er hun mest opptatt av datterens dalende karakterer. Nooras foreldre, en sexolog og en psykolog, har ifølge Noora aldri elsket henne: «De er bare opptatt av hverandre og sitt eget sexliv.» Hun snakker med dem på telefon én gang i måneden og sier hun er lykkelig uten dem, men har tårer i øya. Mora til William pleide ifølge Mari å gå rundt og smile nervøst og late som ingenting mens Niko hadde forferdelige raserianfall, innelåst på rommet sitt. Fedrene er helt fraværende. I periferien av serien portretteres altså en foreldregenerasjon som ikke klarer å møte og ta vare på ungene sine.

Det sterke fellesskapet mellom de jevnaldrende erstatter fraværet av trygge voksenpersoner. I sesong 1 begynner Vilde å sortere maten på tallerkenen sin og drikke i overkant mye Pepsi Max etter at William har avvist henne. Noora skjønner raskt hva det går i, og flere fine scener skildrer hvordan vennegjengen tar seg av hun som forsøker å bli kvitt skammen med slanking. Framstillingen av hvordan også Noora slutter å spise etter Nikos overgrep, repetisjonen av situasjonene fra sesong 1, er også mesterlig gjort. Det skjøre samspillet når Vilde kommer på døra med mat til sultekunstneren. Og maken til Vildes flotte tale om hvor viktig det er å dra rett til legevakta uten å vaske seg hvis man blir voldtatt, skal du lete lenge etter. Den er så i overkant pedagogisk at man bare må trekke på smilebåndet av serieskaper Julie Andems veldige, men nødvendige understreking. «Alle vet jo det», sier Vilde, men alle vet dessverre ikke det. Jeg gleder

meg til sesong 3, og håper den vil handle om noe mer og annet enn den første kjærligheten.

SKAM

- NRK-serie, skrevet og regissert av Julie Andem.
- Serien følger hovedpersonene med videoklipp som legges ut på p3.no hver dag.
- I tillegg publiseres bilder fra de imaginære karakterenes instagramkontoer og meldingsutvekslinger. På slutten av uka settes videoklippene sammen til en episode som vises på TV og legges ut på nett. Sesong 3 lages i disse dager.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 53, nummer 7, 2016, side 574-576

TEKST

Eir Torvik, fjerdeårsstudent ved profesjonsstudiet i psykologi, Universitetet i Oslo